

Laukaan kunta
Ympäristötoimi
Luontokouluprojekti

Laukaan luontokoulun kehittämiprojekti

1999 - 2001

LOPPURAPORTTI

12.10.2001

Eija Syrjälä

TE-KESKUS

Maaseutuosasto

EUROOPAN YHTEISÖ

Euroopan aluekehitysrahasto

TE-KESKUS maaseutuosasto

EAKR-PROJEKTIN LOPPURAPORTTI

PROJEKTIN NIMI	<i>Laukaan luontokouluprojekti</i>
PROJEKTINUMERO	9464
PROJEKTIPÄÄTÖS	Dnro 1613/3300-99
HANKKEEN TOTEUTTAJA	Laukaan kunta (ympäristö- , koulu-, sosiaali- ja vapaa-aikatoimi)
TOTEUTUSAIKA	1.9.1999 – 30.9.200
TAVOITEOHJELMA	2:Toimintalinja 3 Yhdyskuntarakenteen, ympäristön ja kulttuurin kehittäminen Toimenpidekokonaisuus 3 Kulttuurin, matkailun ja alueen vetovoimatekijöiden kehittäminen
YHTEYSHENKIÖ	Eija Syrjälä, luontokoulun projektipäällikkö
YHTEYSTIEDOT	Laukaan kunta Luontokoulu Eija Syrjälä PL 7 41341 Laukaa Käyntiosoite: Kantolantie 12, 41340 Laukaan kunta Puhelin: 014-8390602, 0400-569 811 Faksi: 014-831 525 E-mail:eija.syrjala@laukaa.fi
KOTISIVUT	www.laukaa.fi/koulu/luontokoulu

1. HANKEORGANISAATIO JA SEN ERI OSIEN KESKEISET TEHTÄVÄT

PROJEKTITYÖRYHMÄ / HALLINNOLLISTEN JA TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMISEEN LIITTYVIEN ASIOIDEN VALMISTELU

- **Laukaan kunta:** projektipäällikkö Eija Syrjälä, koulutoimenjohtaja Juha Tolonen, vapaa-aikatoimenjohtaja Seppo Virta / nuorisoverstaan päällikkö Erkki Sivander, päivähoidon aluejohtaja Markku Hokkanen/sosiaalijohtaja Vuokko Hiljanen, ympäristötoimen esimies Risto Leppänen
- **Induser Oy:** Tommi Rantanen

LUONTOKOULUVERKOSTO / TOIMINNAN SISÄLLÖN KEHITTÄMINEN

- 17 luontokouluyrittäjää, kolmen kyläseuran edustus, kummikoulujen ja –päivähoitoryhmän edustus

OHJAUS-JA SEURANTARYHMÄ / PÄÄTÖKSET PROJEKTIN TALOUDESTA JA TOIMINNASTA pj Tommi Rantanen, varapj Juha Tolonen, koulutoimenjohtaja, sihteeri Eija Syrjälä

Työryhmän jäsenten lisäksi

- Kyläseurojen edustus Haapalasta (pj. Pentti Sakala), Lankamaalta (pj. Eero Sysmäläinen) ja Valkolasta (pj. Matti Autio)
- maaseudun yrittäjien edustus : Anne Riissanen, Paavo Viikki, Johanna Vääränen, Juha ja Heidi Hintikka, Kalevi Pietiläinen
- TE-keskus/ maaseutosasto, metsänhoitaja Veli Koski, varalla Jaakko Ryymin 1.6.-31.10.1999
- Jykes Oy Markku Torikka
- Keski-Suomen ympäristökeskus, ympäristökasvatuksen ylitarkastaja Anna-Liisa Kiiskinen
- Jyväskylän yliopiston varhaiskasvatuksen laitos, ympäristökasvatuksen opettaja Raija Raittila

2. HANKKEEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT

Laukaan kunnassa on ollut luontokoulutoimintaa vuodesta 1994. Kunnan ympäristönsuojelusihteeri aloitti hoitovapaallaan toiminnan yksityisenä esikoulukokeiluna, jota järjesti Laukaan Luonnonystävät ry sekä Rauhalan Musiikkikoulu. Vuodesta 1996 alkaen ympäristönsuojelusihteeri jatkoi toimintaa osana toimenkuvaansa kokoamalla mm. kunnan koulujen ja päivähoitoyksiköiden ympäristöverkostot, järjestämällä koulutusta ja tuottamalla materiaaleja. Luontokoulutoimintaa rakennettiin kunnan sisällä yhteistyössä ympäristötoimen, koulutoimen, päivähoidon sekä vapaa-aikatoimen kanssa. Samanaikaisesti kylät kokosivat voimansa maaseudun elinvoimaisuuden tukemiseksi, missä kyläkoulujen merkitys on erittäin tärkeä. Lankamaan ala-aste oli jo vuodesta 1995 erikoistunut opetussuunnitelmassaan erä- ja retkeilytoimintaan, joten kyläseurassa oli jo valmius yhteistyöhön. Haapalan ja Valkolan kyläseurat tunnistivat myös alueensa edustavat luontokohteet ja asiantuntevan elinkeinonharjoittajien joukon ja näkivät erikoistumisvalinnassa mahdollisuuden tulevaisuuteen. Hankkeen takana oli ajatus saattaa luontokoulutoiminta pysyväksi käytännöksi laajapohjaisella yhteistyöllä.

Luontokoulutoiminta on tapa toteuttaa koulujen ja päivähoidon opetussuunnitelmiin sisällytettyä ympäristökasvatusta. Luontokoulussa halutaan käytännön toiminnalla tarjota oppimiskokemuksia ja elämyksiä luonto- ja kulttuuriympäristöstä, sen ilmiöistä ja ympäristöasioista. Perusajatus on edistää kestävä kehityksen toteutumista ympäristökasvatuksen keinoin päivähoidosta ikääntyvien yliopistoon. Tavoitteena on asenteiden muuttaminen ympäristövastuulliseksi toiminnaksi. Toiminnan sisältö perustuu merkittävästi maaseudun voimavaroihin ja yrittäjätoimintaan.

Aikaisemmat selvitykset ja hankkeet

Laukaan kunnan koulujen ja päivähoitoyksiköiden ympäristöverkostolle suunnatun kyselyn perusteella tiedettiin, että suurin vaikeus ympäristökasvatuksen toteuttamiselle on retkirahojen puute, henkilöstöpula isojen ryhmien liikkutteluun, koulutustarve sekä lähiympäristöön soveltuvan opetusmateriaalien tarve. Kylillä taas oli käytettävissä tiloja, osaavia elinkeinonharjoittajia, jotka halusivat tuoda ympäristö-osaamistaan yhteiseen käyttöön, paikallistuntemusta sekä edustavia luonto- ja kulttuuriympäristön kohteita luontokouluohjelmien sisältöjen kehittämiseksi. Kylien kohteet oli koottu kotiseuturetket –vihkoseen vuodelta 1993.

Käynnistäminen

Hankesuunnittelu käynnistettiin Keski-Suomen ympäristökeskuksen järjestettyä kaksi maakunnallista luontokouluseminaaria 1997-98 taitteessa. Asiantuntija-apua saatiin ympäristökeskuksesta vs. ympäristökasvatuksen ylitarkastajalta Leena Honkoselta. Suunnitteluvaiheessa käytiin läpi valtakunnallisen luontokoulukomitean työlle asettamat kriteerit ja sisällöt.

Kunnassa hanketta kokosi keväällä 1998 työryhmä, johon liittyi kolme kyläseuraa sekä 11 maaseutu-yrittäjää. Kyläkoulut sitoutuivat luontokoulun kummikouluiksi tukemaan ohjelmien kehittämistyötä. Hankehakemus jätettiin sisälle kesäkuussa 1998 Keski-Suomen liittoon, mistä se ohjattiin lääninhallituksen sivistysosastolle, opetusministeriöön ja edelleen TE-keskuksen maaseutuosastolle. Projektipäätös saatiin 28.4.1999 TE-keskuksen maaseutuosastolta. Projekti alkoi 1.9.1999.

Toimintaympäristö

Luontokouluopetus tapahtuu lähes aina maastossa tai luontokoulu-yrittäjien tiloissa. Toimintaympäristönä on koko Laukaan kunta, sen luonnonnähtävyydet ja kulttuurihistorialliset kohteet sekä noin 200 km pituinen ulkoilureitistö, jonka varsilla on runsaasti laavuja ja kotia tukikohtina. Ohjelmia on tehty kehittämissivun pohjois-Laukaaseen Haapalan, Lankamaan ja Valkolan kylille.

Hankkeen nivoutuminen alueen kehittämissivun ohjelmiin

Luontokoulun kehittämissivun tukee osaltaan Laukaan kuntastrategiaa, joka tähtää maaseudun kylien elinvoimaisuuden, vetovoimatekijöiden, luontoaktiiviteettipalvelujen sekä kestävä kehityksen ja ympäristönsuojelun edistämiseen. Kunnassa oli samanaikaisesti käynnissä kestävä kehityksen toimintaohjelman laatiminen sekä kunnan sisällä että seudullisena seitsemän kunnan yhteistyönä. Projektipäällikkö osallistui näihin kehittämissivun ohjelmiin. Luontokoulutoiminta on mukana myös Jyväskylän alueen strategiaohjelmassa esimerkkinä kestävä kehityksen edistämisestä.

3. HANKKEEN TAVOITTEET

Projektin tavoite oli tukea maaseudun yrittäjien ja kyläseurojen rakentamien luontokouluohjelmien tuotteistamista ja palveluyhteistyön kehittämistä osana Laukaassa toteutettavaa luontokoulua. Kehittämissivun aikana tavoitteeksi nousi toimintamallin luominen verkostoperiaatteella toimivalle luontokoululle ns. yhden laskun periaatteen mukaisesti.

Määrälliset tavoitteet:

Uusia työpaikkoja: 1 nainen, 3 osa-aikatyö, nainen
Säilytettäviä/uudistettuja työpaikkoja: 17 kpl miehet, 7 kpl naiset
Koulutettavien määrä: 17 kpl miehet, 7 kpl naiset
Uusi yhteistyöryhmä: 1 kpl Luontokoulun palvelutuottajien verkosto
Uusien tuotteiden määrä (ohjelmajärjestelytuotteita): 26 kpl

Laadulliset tavoitteet:

Ympäristövaikutukset: Ohjata tuotekehitystyössä ottamaan huomioon kohteiden luontoarvot, ympäristövastuullinen käyttäytyminen, jatkuvan parantamisen periaate, elinkaariajattelu sekä kestävä kehityksen mukainen toiminta

Sosiaaliset vaikutukset: Aktivoida kyläyhteisöjen toimintaa sekä yrittäjien, kylätoimikuntien ja kunnan elinten yhteistoimintaa

Tasa-arvovaikutukset: Lisätä maaseudun elinkeinojen, asuin- ja toimintaympäristön elinvoimaisuutta sekä antaa kyläyhteisöjen jäsenille avoimen mahdollisuuden koulutukseen ja ympäristövastuulliseen toimintaan perustuvan osaamisen parantamiseen.

4. HANKKEEN AIKATAULU

Projekti alkoi 1.9.1999 ja päättyi 30.9.2001.

Projekti sai kaksi kertaa jatkoaikaa: ensimmäinen jatkoaika oli ajalle 1.6.-31.8.2001, toinen 1.9.-30.9.2001. Perusteluna oli keskeisen projektityöntekijän sairausloma 1.1.2000-31.12.2000. Hänen vastuualueenaan oli toimintamallin, markkinoinnin ja liiketoimintasuunnitelman kehittämiseen liittyvä neuvonta ja toteutus. Näitä päästiin jatkamaan tehokkaasti vasta keväällä 2001.

5. HANKKEEN TOIMINTA

Henkilöresurssit

Hanketta veti projektipäällikkö. Alunperin hankkeeseen sisällytettyä toimistoapua (1000mk/kk) ei saatu järjestymään säännöllisesti. Määrärahat käytettiin osa-aikaisen projektiaavustajan palkkaamiseen yhteensä 6 kk. Projektiaavustajana toimi kolme eri henkilöä. Avustajat valittiin kulloistenkin tehtävien vaatimusten mukaan. Induser Oy:n Tommi Rantanen toimi syksyn 1999 ja kevään 2001 projektin aikana neuvoo-antavana ja asiantuntijapalveluna tuottavana osapuolena sekä ohjaus- ja seurantar ryhmän puheenjohtajana.

Kohderyhmä

Projektin kohderyhmänä olivat Haapalan, Lankamaan ja Valkolan kyläseurat, Äijälän seudun matkailuosuuskunta sekä maaseutuyrittäjät ja elinkeinonharjoittajat. Hankkeen alkaessa yrityksiä oli mukana 12 kpl (**lihavoituna**), loppuvaiheessa 21 kpl.

LANKAMAAN KYLÄSEURA RY, metsäpolku, erätoiminta

VALKOLAN KYLÄTOIMIKUNTA

LAUKAAN POHJOINEN KYLÄYHDISTYS RY, Hietasyrjän luontopolku, sotatie-hanke

ÄIJÄLÄN SEUDUN OSUUSKUNTA, melontareitti, eräpolku, maastoretket, maastopyöräily

LAUKAAN HITSAUSTYÖ OY, Haapala, tehdasvierailu yrityksen toiminnasta ja

ympäristöasioista

LASER GAME FINLAND OY, seikkailuohjelmat

OSSIN MARKET, Lankamaa, ruokahuolto

JOHANNA VÄÄRÄNEN, nuoriso-ohjaaja, luontoaktiviteetit, leirikoulutoiminta,

yleisötapahtumat

VESA LIIMATAINEN/ kotimaisten öljykasvien kasvatusta ja jatkojalostus

HEIKKILÄN MAATILA, Lankamaa, hevoskasvatusta

ESKOSEN MAATILA, Lankamaa, maa- ja metsätalous, metsäpolku

EERO SYSMÄLÄINEN, Lankamaa, kalastus, päretyöt

HAKOLAN MAATILA, Haapasuo, omavaraistila, maatilan elämä

NURMIPIRTTI KY, Lankamaa, retkeilyn ensiapu

SIMUNAN MAATILAMATKAILU, Lankamaa

ERÄOPAS PENTTI KORHONEN, erätoiminta, talviretkeily, ansapolku, kivikausiteemat WILD LYNX RY /

JUSSI RISTONMAA, WILD LYNX RY, suurpedot

ARTO STENROS, BIO POLKU KY, linnustoselvitykset, luontokuvaus

JONNE SAARI, linnut, luontokuvaus

JARI NISKANEN, eläinten täyttö, linnut

VEIJO PASANEN JA KIRSTI MAKKONEN, Lankamaa, villisikojen kasvatusta

MIKKO MUURIKAINEN, karhunkierros

LAUKAAN SEURAKUNTA, leirikoulun majoitus- ja ruoka palvelut Papinniemessä

TIMO KALIMA, kosteikkoaltaat ja riistapellot

Kummiryhmät

Luontokouluohjelmia testaaviksi ja opetussuunnitelmaan toimintaa nivoviksi kummiryhmiksi ilmoitettiin neljä ryhmää alun alkaen. Kummiryhmät olivat:

HAAPALAN ALA-ASTE, kummikoulu
LANKAMAAN ALA-ASTE, kummikoulu
VALKOLAN ALA-ASTE, kummikoulu
VUONTEEN ALA-ASTE, kummikoulu
SARANNAN PÄIVÄKOTI, esikouluryhmä Viikarit

HANKKEEN ETENEMINEN

Projektityöryhmä kokoontui keskimäärin kerran kuussa, yhteensä 20 kertaa. Ohjaus- ja seurantaryhmä kokoontui kuusi kertaa. Luontokouluverkosto kokoontui kahdeksan kertaa.

Syksy 1999

Hanke aloitettiin toiminta- ja taloussuunnittelulla, toimijajoukon kokoamisella sekä tiedonkeruun kokoamisella kylittäin. Aloitustilaisuuteen pääkirjaston opintosaliin kutsuttiin kaikkia Laukaan kyläseuroja sekä järjestöjen edustajia, koska haluttiin antaa avoin mahdollisuus lähteä vielä mukaan työhön. Vuonteen koulu ilmoitettiin kummikouluksi. Yhteinen opintomatka järjestettiin Rantasalmen ympäristökasvatus-instituuttiin, mistä saatiin perusmalli toimintamallin rakentamiselle sekä leirikoulujen suunnittelulle (liite1).

Vuosi 2000

Kevään ja alkusyksyn aikana järjestettiin yhteensä 15 koulutusiltaa, jotka tähtäsivät ohjelmapaketin rakentamiseen, turvallisuuteen, toimintaan arvokkailla luontokohteilla sekä oppimiseen luontokoulussa(liite 2). Puolet koulutusilloista oli teemallisia ohjelmapalvelujen tuotteistamista valmentavia koulutuksia (esim. miten järjestän toimivan maatilavierailun / yritysvierailun, talvimajoitteinen leirytyminen, erä- ja vaellustoiminta, lintuharrastus, luontoleirin järjestäminen, sotatiellä Laukaassa, maaseutumaisen tuotteistaminen, suurpetojen jäljillä, eläinten täyttäminen, luontovalokuvaus). Teemallisiin koulutusiltoihin nivottiin yleisötapahtuman tai luontokoulupäivän järjestäminen heti perään.

Projektipäällikkö haastatteli kaikki yrittäjät. Yhdessä rajattiin ohjelmateemoja, käytettävissä olevia välineitä ja tiloja. Osa ohjelmista saatiin testausvaiheeseen jo keväällä, osaa vasta lämmiteltiin. Lankamaalle rakennettiin kalaleirikoulu sekä Multamäkeen kevätleiri eskareille sekä kesäleiri ala-asteikäisille. Lankamaalle valmistuivat metsäpolun rastit. Kyläseurojen illoissa saatiin reittejä ja kohteita kartalle. Projektipäällikkö osallistui myös esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmatyöhön ympäristökasvatustyöryhmässä. Kesän alussa järjestettiin opintomatka Varjolan tilalle, missä aukesi ovi yhteistyöhön Peurungan seudun matkailuosuuskunnan kanssa. Matka jatkui Konnevedel-le Hiekkaharjuun, missä tutustuttiin luontoleirikouluohjelmiin, tiloihin sekä Jouhtisvuoren ansapolkuun. Opintomatkan yhteydessä käytiin läpi esitteenteon mahdollisuuksia Äijälän seudun matkailu-osuuskunnan Markku Heimosen opastuksella.

Syksy sekä seuraava talvikausi oli ohjelmapakettien rakentamisessa aktiivista aikaa. Työryhmän kanssa valmisteltiin markkinointia kartoittamalla tapoja ja kohderyhmiä. Hallintokunnittain valmisteltiin luontokoulutavoitteita jatkoa ajatellen. Yrittäjäkohtaista jatkotyöskentelyä varten saatiin kehitettyä työskentelymalli. Hiottiin luontokouluohjelmien kytkemistä tavoiteasettelulla koulujen opetussuunnitelmiin sekä ryhmien valmentamista etukäteen yrittäjien järjestämiin luontokoulupäiviin. Alettiin koota yrittäjäkohtaista työstettävää opetusmateriaalia ryhmien käyttöön luontokoulupäivän jälkeen. Hinnoittelua kartoitettiin ja vertailtiin muihin toimiviin luontokouluihin, samoin mitoitettiin toimintaa jatkoa varten. Projektipäällikkö osallistui luontokouluopettajien valtakunnalliseen tapaamiseen Kokkolassa.

Vuosi 2001

Markkinoinnin kuntokartoitus (liite 3), projektiesite (liite 4). sekä kotisivut internetiin valmistuivat keväällä. Luontokoulun toimintamuodot kartoitettiin sekä toiminta-ajatus, toimintamalli sekä logo valmistuivat. Samoin laadittiin yhteinen palveluesite (liite 5).

Toiminta-ajatus

Luontokoulu tukee oppilaitosten ja päivähoitoyksiköiden ympäristö-kasvatuksen ja kestävän kehityksen toteuttamista, edistää maaseudun elinvoimaisuutta sekä yleistä ympäristövastuullisuutta, luonnonharrastusta, luonnontuntemusta ja luonnon virkistyskäyttöä järjestämällä asiakaskeskeisiä luontokoulupalveluita verkostonsa avulla ja osallistumalla luontokoulutoimintaa tukeviin ympäristöhankkeisiin

Toimintamalli

Oma toimipaikka

- Ohjelmapalvelut
- Maatilayrittäjät (6 kpl)
- Teollisuuslaitos
- Matkailuyrittäjä
- Seikkailuyrittäjä
- VATTI
- projektipäällikkö

Toimintaympäristönä koko kunta

- Ohjelmapalvelut
- Eräopas / ÄOS
- Nuoriso-ohjaaja
- Wild Lynx ry
- Lintumiehet
- Ensiapuopettaja

LUONTOKOULU

- suunnittelu ja myynti
- ohjelmapalvelut, materiaalit
- hallinto
- markkinointi
- verkoston yhteydenpito, koulutus
- laskutus

Kyläkoulut

- ohjelmapalvelut
- majoitus ja ruokahuolto

Kyläseurat

- ohjelmapalvelut
- oheispalvelut
- hanketyö

Majoituspalvelut

- Simunan maatilamatkailu
- Multämäki, VATTI
- Haapalan retkitupa, VATTI
- Papinniemen leirikeskus

Ruokapalvelut

- Ossin market
- kyläkoulut
- ruokapalvelukesku
- Sarahovi

Kuljetuspalvelut

Luontokoulun logo

Logo kuvaa verkostoperiaatteella toimivaa luontokoulua seuraavasti:

Aapeli reppu selässä (maaseutuuyrittäjyys, koulureppu) vetää verkkoa (=Laukaan kunta). Verkon silmukat ovat kyliä, kalat ovat Haapalan, Lankamaan ja Valkolan kylät (projektikylät). Verkkoon on tarttunut maapallo-ötökkä. Aapelin kauluspaita kuvaa opettajaa. Aapeli ja maapallo ovat lähtöisin kunnan kestävän kehityksen logosta ja kuvaavat ajatusta:

" Ajattele maailmanlaajuisesti, toimi paikallisesti".

LUONTOKOULUN TOIMINTAMUODOT

Kummiryhmät

Kunnan koululuokat ja päivähoitoryhmät voivat hakea luontokoulun kummiryhmäksi. Kummiryhmiä tarvitaan kehitteillä olevien ohjelmien testaamiseen. Kummiryhmät vierailevat luontokoulussa 3-6 kertaa vuoden aikana. Ohjaajien kanssa sovitaan vuoden alussa opetussuunnitelmiin liittyvät teemat. Kummiryhmätoiminta on avoin maksullisena myös ulkopaikkakuntalaisille.

Lyhytohjelmat

Luontokoulusta voi varata myös yksittäisen luontokoulupäivän esimerkiksi jonkin teeman työstämiseen tai luokkaretkenä. Käynti luontokoulussa voi olla lähtölaukaus pitkäjänteisen työskentelyjakson aloittamiselle (esim. maatila, jääkausi, metsäteemat, talviluonto, kalastus). Yhdessä ryhmänvetäjän kanssa asetetaan käynnille tavoitteet. Ohjelmiin sisältyvät eri ikäisille soveltuvat opetusmateriaalit. Ulkopaikkakuntalaiset ja muut itse maksavat ryhmät voivat tiedustella vapaita aikoja pitkin vuotta.

Leirikoulut

Leirikouluohjelmat rakennetaan ryhmien tarpeiden mukaan yrittäjien valmiista luontokouluohjelmista sekä räätälöidysti toivotuista teemoista. Leirikoulun pituus voi vaihdella 1-5 päivään. Esikouluikäisille suositellaan 1-2 päivän leirejä. Ohjaajina toimivat koulutetut henkilöt. Ryhmäkoko voi olla 10 –20 henkilöä. Isot ryhmät jaetaan puoliksi. Leirikoulu voi majoittua kunnan omistamaan leirikeskukseen Multamäkeen, Haapalan retkitupaan, Papinniemen leirikeskukseen (srk), Simunan maatilamatkailuun, Valkolan nuorisoseurantaloon tai kunnan kyläkouluihin muina kuin kouluaikoina. Leirikoulu voi olla myös liikkuva, jolloin matkataan erilaisiin maastokohteisiin patikoiden, pyöräillen, meloen. lumikengillä tai hiihtäen. Yöpyminen voi tapahtua myös maastossa, jolloin opitaan selviytymään leiriolosuhteissa.

Luontopolut

Kunnassa on muutamia rakennettuja luontopolkuja, joita käytetään luontokoulussa hyväksi. Multamäessä on n. 3 km mittainen luontopolku, joka esittelee metsätyypit, harjumuodostumia ja jääkauden jälkiä maastossa sekä pesivän maalinuston.. Hitonhaudan maastossa on opastettu noin 1.5 km reitti rotkolle, jonka varrella on luonnonsuojelulla rauhoitettu lehto ja suo. Lankamaalla on metsänhoitoa sekä suomalaisia puulajeja esittelevä metsäpolku. Vihtavuoren taajamaan on tulossa alueen luontoa ja jääkauden jälkiä esittelevä luontopolku. Hietasyrjänpöytäntä on suunnitella valtakunnallisesti merkittävää harjua esittelevä luontopolku.

Luontokoululla on käytettävissään myös eri maastoihin soveltuvaa valmispolkumateriaalia: aistipolku esi- ja ala-aste ikäisille, Luontoliiton materiaalit Tietäjän jalanjäljillä, Rento korento, Talven jäljet ja Metsäpolku.

Oppimateriaalien tuottaminen

Luontokoululla on olemassa ympärivuotinen Luontokoulussa-niminen ympäristökasvatuksen virikemateriaali, johon liittyy runsaasti Laukaata esittelevää havaintomateriaalia. Kunnan nimikkolajeista (9 kpl) on olemassa opetusmateriaalia sekä nimikkolajeja esittelevä luontopolkuaineisto. Multamäen pesivästä maalinnostosta on tuotettu opetusmateriaali, samoin uhanalaisista kasveista. Päivähoito-ikäisille ja 1-2 luokille on olemassa lumiukon seikkailurutamateriaali. Opetusmateriaaleja kehitetään koko ajan eri ryhmien tarpeisiin.

Koulutukset

Luontokoulussa-virikemateriaaliin liittyy kuukausi kuukaudelta etenevä koulutuspaketti, joka on suunnattu esiopetuksen ja ala-asteen henkilöstölle sekä harrastejärjestöille. Luontokoulu järjestää ympäristökasvatuksen täydennys- ja menetelmäkoulutusta päivähoidon ja koulujen henkilökunnalle. Suunnitteilla on retkeilytaitoja valmentava kurssi luonto-oppaiksi soveltuville nuorille. Koulutusteemoja ovat myös luonnon- ja ympäristönsuojelu, maisemansuojelu ja -hoito, ympäristöhoito sekä paikallisagenda 21-toiminta. Luontokouluyrittäjillä on omaan alaansa liittyvää koulutustietoa. Koulutusta tarjotaan kasvatus- ja opetusalan henkilöstölle, luontomatkailualan yrittäjille, järjestöille sekä hallinnolle.

Tapahtumat

Yleisölle ja luonnonharrastajille järjestetään luonto- ja ympäristöaiheisia tapahtumia, leirejä, retkiä ja näyttelyitä. Erilaisten teemaviikkojen ja vakiintuneiden ympäristöpäivien ideointi ja toteutus on tavoitteena järjestää vuosittain (mm. energiaviikko, maailman vesipäivä jne.). Tapahtumista tiedotetaan Laukaa-Konnevesi-lehden Vatti-palstalla sekä Keski-suomalaisen menoksi-palstalla.

Tiedottaminen

Luontokoulu pyrkii yhteistyöhön Laukaa-Konnevesi-lehden, Keski-suomalaisen sekä alan ammattilehtien kanssa. Luontokoulutoiminnalla tuotetaan erilaisia välineitä, oppaita, ohjeita ja tiedotteita ympäristövastuullisesta käyttäytymisestä yleisölle sekä luontoharrastajille. Luontokoulu pyrkii osallistumaan erilaisiin ympäristö-, kasvatus-, opetus- ja matkailualan messuihin. Tietoiskuja ja toiminnan esittelyä järjestetään haluttaessa.

Maksulliset ohjelmat

Laukaan luontokouluverkosto suunnittelee ja toteuttaa kaikenlaisille ryhmille luontokouluohjelmia myös tilauksesta ryhmien toiveiden ja tarpeiden mukaisesti. Yrityksille ja julkishallinnon ryhmille tarjotaan virkistyspäiviä sekä elämyskoulutusta, jossa yhdessä eräoppaan kanssa suunniteltu ja toteutettu ohjelma toimii yhteistyön kehittämiseksi.

Paikallisagenda 21-toiminta

Laukaan kunnassa on laadittu kestävän kehityksen toimintaohjema eli paikallisagenda 21. Luontokoulu tarjoaa eri ryhmille liikkeellelähtökoulutusta, kuntalaisten vaikuttamistaitoja lisäävää koulutusta sekä järjestää erilaisia kestävään kehitykseen liittyviä tapahtumia.

Lainattavaa materiaalia

Ryhmien on mahdollista lainata käyttöönsä luontokoulutarvikkeita. Jos jotain särkyy, lainaaja vastaa vahingoista. Kuljetuksista sovitaan erikseen. Luontokoulutoimistossa on ympäristökasvatuskirjallisuutta, johon voi tutustua. Materiaalia lainataan 1-3 pv ajaksi.

- 25 kpl luuppeja
- kahdet kiikarit
- matokompostori
- kasviprässi
- jätteiden lajitteluharjoituksen -malliroskikset
- 10-15 hengen kota
- 10 kpl pilkkionkia ja kaira
- Ruttner-vesinäytteenottaja
- lumiukko Viktorin seikkailuratomateriaali
- Luonto-liiton luontopolkutaulut

Ostettavia materiaaleja

Luontokoululla on olemassa erilaisia kuva-, kartta- ja monistemateriaaleja. Tuotteista on olemassa erilliset hinnastot

6. HANKKEEN KOKONAISRAHOITUS JA RAHOJEN KÄYTTÖ

Hankkeen käyttökustannukset ja rahoitus on toteutunut hankesuunnitelman mukaisesti. Laukaan kunta on myöntänyt kehittämistoiminnalle lisämäärärahaa projektipäällikön kokopäivätyön mahdollistamiseksi sekä kehittämistoimintaa tukeviin toimenpiteisiin. Projektin kirjanpidosta on vastannut kunnan taloushallinto. Kunnan myöntämä lisärahoitus on tiliöity omalle kustannuspaikalleen. Kustannukset ovat ylittyneet 4.32 % eli 16 438.41 mk. Ylitys selittyy määrärahojen käyttötarkoituksen muutoksista toimistoavun palkkakulujen osalta ostopalvelujen jäädessä osin toteutumatta projektityöntekijän sairausloman vuoksi. Materiaalien tuottamiseen liittyviin painatuskuluihin, tapahtumien ilmoituskuluihin sekä toimistotarvikkeisiin (atk-tarvikkeet ja huollot) on kohdistunut arvioitua enemmän kuluja. Loppuraporttia laadittaessa ei ole vielä käytettävissä 4. maksatushakemuksen päätöstä.

KEHITTÄMISHANKKEEN HYVÄKSYTTY KUSTANNUSARVIO SEKÄ RAHOITUS

<u>Kustannusarvio</u>		<u>Toteutuma</u>	<u>Rahoitus</u>		<u>Toteutuma</u>
Palkka ja sivukulut	220 000mk	238 462 mk	EAKR-rahoitus	109 000 mk	109 000mk ?
Ostopalvelut, palkkiot	88 000mk	60 043 mk	TE-keskus	136 000 mk	136 000mk ?
Matkakulut	22 000 mk	23 094 mk	Kunnan rahoitus	95 000 mk	95 000mk
Muut kulut	50 000 mk	75 939 mk	Yksityinen rahoitus		
			- maksetut suoritukset	36 000 mk	35 999mk
			- luontoissuoritukset	4 000 mk	6 919mk
Yhteensä	380 000 mk	397 539mk	Yhteensä	380 000 mk	382 918mk

7. PROJEKTIN TOTEUTUNEET TULOKSET JA ARVIO TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISESTA

Kehittämishankkeen päätoimenpiteet olivat:

1. Toimintamallien sekä toimintaohjelmien suunnittelu Multamäen leirikeskuksen, Haapalan, Lankamaan ja Valkolan kyläkoulun käyttöön yhdessä maaseutuyrittäjien ja kylätoimikuntien kanssa. Ohjelmien testaaminen kouluista ja päivähoidosta valittavilla kummiryhmillä.
2. Yrittäjien kouluttaminen ja valmennus luontokoulun toiminta-ajatukseen ja ympäristövastuulliseen toimintaan, ympäristöosaamiseen yrityksissä ja maataloilla
3. Luodaan luontokoulutoiminnan oheispalvelujen tuottamiseen liittyvä maaseutuyrittäjien verkosto ja yhteistyö koulujen ja Multamäen leirikeskuksen kanssa
4. Luontokohteiden ja -reittien opetus- ja oheismateriaalien tuottaminen
5. Tiedottaminen sekä vaikuttavuuden arviointi eli seurannan järjestäminen
6. Luontokoulun ohjelmapalvelujen markkinoinnin suunnittelu ja toteutus

Projektiin on osallistunut 21 yritystä ja elinkeinonharjoittajaa. Alun perin mukaan lähti 12 yritystä. Projektin päätuloksia ovat:

- luontokouluohjelmien teemojen tuottaminen ja osittain testaaminen: 26 erilaista
- yrittäjäkohtaisen tuotekehitysmallin tuottaminen
- mahdollisuus 23 uudistettuun työpaikkaan
- verkostoperiaatteella toimivan toimintamallin luominen sekä toiminta-ajatuksen ja toimintamuotojen määrittäminen
- markkinoinnin kuntokartoituksen, kotisivujen, logon ja yhteisesitteen tuottaminen
- liiketoimintasuunnittelun pohjatyö
- kustannus- ja rahoitussuunnitelmassa pysyminen
- kaksi uutta luontopolkua
- majoitus- ja ruokapalvelujen tuottajien kartoittaminen

TULOKSIA, JOTKA SYNTYIVÄT KEHITTÄMISHANKKEEN AIKANA

Ohjelmateemojen kartoituksen yhteydessä syntyi myös uusia kehitystyön aiheita ja jatkohankkeita : reittihankkeita ja yrittäjäkohtaisten teemojen kehittämistä:

Reittejä:

- Haapalan sotatiehanke Äijälästä Kapeenkoskelle, teemoja: sotahistoria, uittohistoria, kulttuurihistoria, luonnonhistoria, luonnonsuojelu
- Lankamaan perinnemaisemapolku: maakunnallisesti merkittävän kylämaiseman tuotteistaminen
- Peurunkajärven ympäriryöreytyreitti
- Hitonhaudan maaston retkireitti
- Laukaan kivikautisten löydösten tuotteistaminen

Teemahankkeita

- Heikkilän tilan hevostyövälinemuseo: hyvin säilyneiden hevosvoimalla käytettävien pelto- ja metsätyövälineiden hyödyntäminen
- Eero Sysmääläisen kalastushanke: nuotanveto- ja kalastusteeman välineistön kehittäminen
- Sirpa Rutasen maatilamatkailun kivikausi-hanke: tilalta löytyneiden kivikautisten ja pronssikautisten löydösten nivominen luontokouluohjelmiksi

Toimintamuotoja

Kehittämiprojektin aikana ehdittiin kokeilla kaikkia toimintamuotoja ja ne todettiin toimiviksi.

Kummiryhmistä

Alun perin mukaan lähteneiden ohjelmia testaavien kummiryhmien lisäksi kummiryhmäksi saatiin LAUKAAN KIRKONKYLÄN YLÄASTEEN YRITTÄJYYSKASVATUKSEN 8-LUOKAN RYHMÄ. Luokka tuli mukaan syksyllä 2000 kehittämään Laukaan Hitsaustyö Oy:lle yritysvierailuohjelmaa 5-6 luokille. Ohjelmien kehittämiseen osallistui muitakin koulu- ja päivähoitoryhmiä mm. Kuusaan koulu, Kuhaniemen koulu, Äijälän ryhmä, Leppäveden päiväkoti, Rinnerannan ryhmä, Ketomaantien ryhmä, kirkonkylän ala-asteen 6A-lk, 4C lk, 1A-D, sekä Vihtavuoren 1 lk.

Koulujen iltapäivätoiminta

Vuonteen kyläseuran ja Lankamaan kyläseuran sekä muutamien luontokoulu-yrittäjien kanssa yhteistyössä kokeiltiin iltapäivätoiminnan kehittämistä osana luontokoulun toimintamuotoja syksyllä 2000- keväällä 2001.

Uusia asiantuntijatahoja mukaan tuotekehittelyyn

Keski-Suomen opiston nuoriso-ohjaajaopiskelijat tulivat opettajansa Kari Kaasisen kautta mukaan ohjelmien kehittelyyn. Yhteistyökuvio syntyi koulutusillan valmistelun yhteydessä. Samoin metsäinsinööri Utu Rissa tuotti luontokoululle ansiokkaasti metsäopetusmateriaalin sekä havaintovälineistön ammatilliseen opettajankoulutukseensa kuuluvina opintoina Jyväskylän ammattikorkeakoulun luonnonvarainstituutissa Saarijärvellä. Esikoulunopettajiksi pätevöityvät lastentarhanopettajat tuottivat luontopolkuaineiston Vehniälle. Ammatillisen koulutuksen harjoittelijoita olisi ollut tulossa enemmänkin kuin ohjausresurssit antoivat lopulta myöten.

Innovatiivinen maatilayrittäjäpariskunta

Hakolan tilan omistajat Heidi ja Juha Hintikka loivat omalla aloitekyvyllään yrittäjäkohtaisen toimintamallin maataloihin liittyvien luontokouluohjelmien kehittämiseen. Heidän esimerkkiään voidaan käyttää mm. markkinoinnissa (kotisivujen palautepalvelut ryhmille), esitteenteossa, ohjelmaosioiden hinnoittelussa, laskutus- ja varaussysteemin kehittämisessä, yritysten tietotaidon ketjuttamisessa.

8. ONGELMAT JA HEIKKOUEDET

Suurimpia ongelmia tuotti henkilöstöressurssin niukkuus. Hankerahoitus myönnettiin osa-aikaiselle projektivetäjälle. Toimistohenkilölle varattiin 1000mk/kk. Kunnan sisällä toimistohenkilöt olivat jo ylityöllistettyjä eikä ko. summalla saatu osa-aikaista työntekijää. Tavoitteita ei olisi saavutettu ilman kunnan lisämäärärahaa. Toiminta jäi yläsuurelta osin hankevetäjän varaan. Hänen vastuul- laan oli koulutuksen suunnittelu yhdessä työryhmän kanssa, ohjelmapalvelujen tuottaminen yhdessä 21 toimijan kanssa, toimintamallin luominen yhdessä työryhmän ja verkoston kanssa, markkinoinnin suunnittelu ja osin toteutus sekä tiedottaminen ja yhteydenpito kummiryhmiin ja koulujen ja päivähoiton verkostoon tulevana asiakkaina sekä hallinnointiin liittyvät toimet. Toiminta oli erittäin haavoittuva sijaispuutteen vuoksi. Käytössä olleisiin resursseihin nähden tuloksia voi pitää hyvänä. Keskeisen projektityöntekijän vuoden mittainen sairausloma viivästytti myös itse toimintamallin ja markkinoinnin sekä liiketoimintaosaamisen kehittämistä.

Osa yrittäjien ohjelmateemoista jäi vielä aihio-asteelle syynä oli mm. sairastuminen, tulipalo, kouluttautuminen ja sukupolvenvaihdos.

9. TIEDOTTAMINEN JA JULKISUUS

Projektin alussa luotiin tiedotussuunnitelma, jota on pääpiirteissään noudatettu. Laukaa-Konnevesi sekä Keski-suomalainen ovat kirjoittaneet projektin etenemisestä artikkeleita. Ilmoitukset koulutusilloista sekä yleisötapahtumista on julkaistu asiaankuuluvien tunnuksin paikallislehden Vatti- palstalla sekä Keski-suomalaisen menoksi -palstalla. Yleisötapahtumista on ilmoitettu myös koulujen sähköpostiverkoston kautta ympäri kyliä. Kevään 2000 koulutussarja julkaistiin joka talouteen Laukaassa jaettavassa Vatti-lehdessä. Keski-Suomen ympäristökeskuksen kautta on saatu juttuja Koulu-lehteen sekä asiakaslehteen FIKSU. Suolahdessa ilmestyvä Sisä-Suomen Sanomat on uutisoinut toimintaa. Internetissä on kotisivuilta linkit kaikkiin Suomessa toimiviin luontokouluihin sekä Suomen ympäristökasvatusseuran sivuille (www.sykse.fi).

Kunnan omat koulut ja päivähoitoyksiköt sekä kirjastot ovat saaneet säännöllisesti postia luontokoulutoiminnan etenemisestä sekä mahdollisuudesta osallistua ohjelmien laatimiseen. Opettajien VESO-päivillä oli syksyllä 2000 työpaja luontokoulusta sekä näyttely luontokoulussa tuotetuista materiaaleista. Pääkirjastolla on ollut kolme näyttelyä luontokouluohjelmien kehittämisestä ja esittelystä.

Luontokoulu on osallistunut joka vuosi kesäkuun alussa järjestettävään perheille suunnattuun Sararanta puski-tapahtumaan.

Projektin yhteys muihin hankkeisiin

Laukaan luontokouluprojekti kutsui Keski-Suomen luontokoulukehittäjät yhteiseen seminaariin Multamäkeen joulukuussa 2000 yhteistyössä Keski-Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Kaakonseudun oppimiskeskuksen VERSO-hanke kävi tutustumiskäynnillä Laukaassa helmikuussa 2001. Projektipäällikkö on osallistunut kahteen valtakunnalliseen luontokouluopettajien tapaamiseen: lokakuussa 2000 Kokkolassa sekä maaliskuussa Hämeenlinnassa. Suomessa on vireillä useita luontokoulujen kehittämishankkeita mm. Porvoossa, Hämeenlinnassa. Turussa, ja Kouvolassa. Sisällöllisesti samantyyppisin on Hämeenlinnan seudullinen hanke.

10. HANKKEEN TOIMINTOJEN JATKAMINEN JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Laukaan luontokoulu sai kunnanvaltuustolta lisämäärärahan syksyksi 2001 toimintamallin toimeenpanon ja markkinoinnin toteuttamiseksi. Vuoden 2002 taloussuunnitelmaehdotuksissa on varattu yhteensä 150 000mk luontokoulutoiminnan ostopalveluihin (koulutoimi 50 000mk, sosiaalitoimi 50 000 mk, ympäristötoimi 50 000mk). Syyskuun 2001 alusta alkaen luontokoulu siirtyi hallinnollisesti ympäristötoimen alaisuudesta koulutoimen alaisuuteen.

Luontokouluyrittäjien ohjelmateemoissa on edelleen paljon työtä materiaalien tuottamisessa eri ikäryhmille soveltuviksi sekä toimivuudessa ja turvallisuudessa. Yritysten ympäristövastuullisessa toiminnassa on myös kouluttamisen ja kehittämisen tarvetta samoin liiketoimintaosaamisessa.

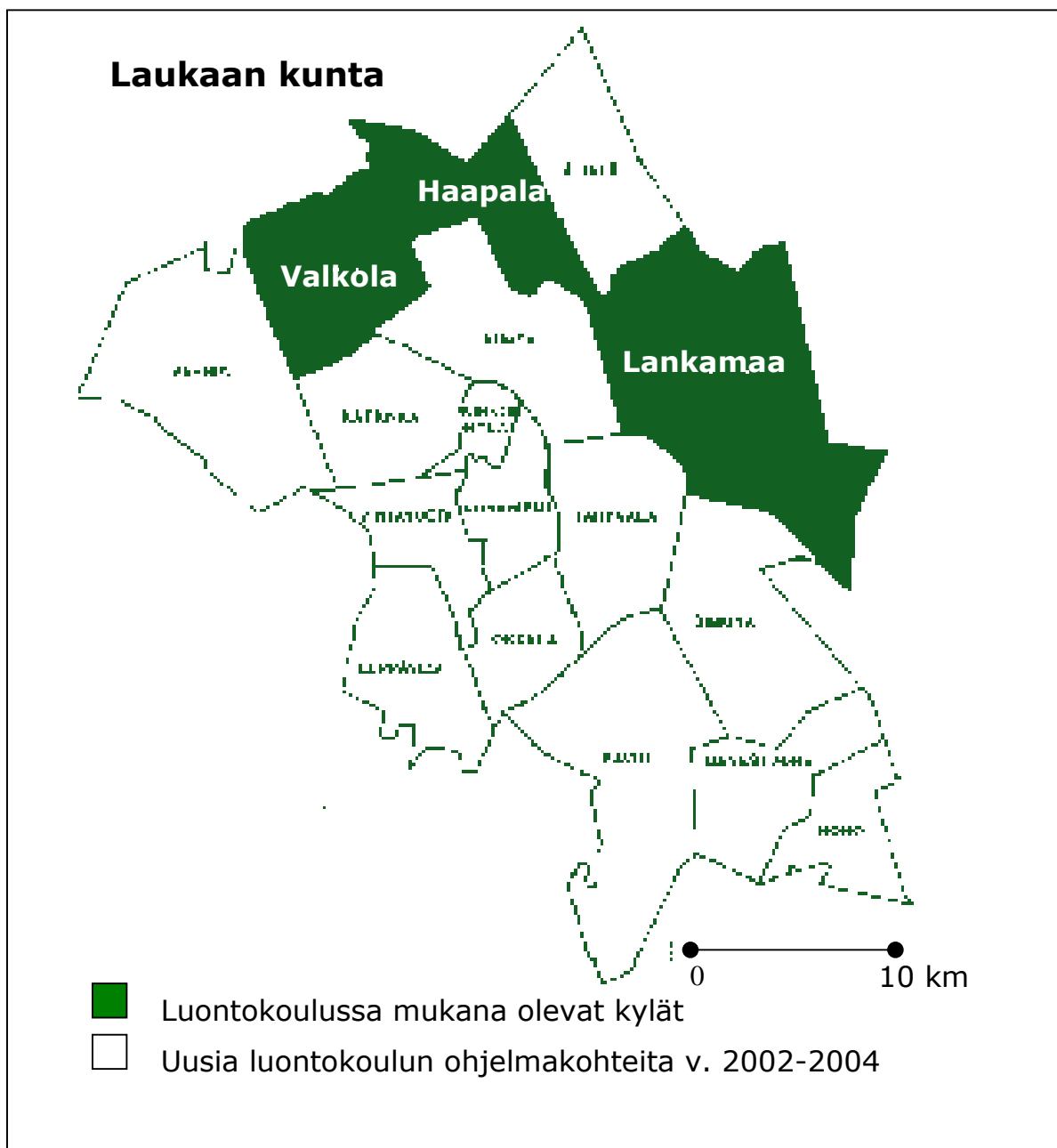
Toimintamallin toimeenpano on suuri haaste. Mikä on se organisaatiomuoto, joka pystyy tuottamaan luontokoulupalvelut jatkossa? Miten taataan henkilöresurssit ja palvelujen saavutettavuus? Miten paljon kuluu aikaa onnenkuin toiminta pyörii omillaan riittäväällä

henkilökunnalla. Liiketoimintaosaamisen parantaminen on jatkossa suuri haaste, samoin markkinointi erilaisille kohderyhmille.

Ohjelmateemojen ideoinnissa nousi esiin paljon teemoja, joiden kehittämiseen tarvittaisiin yhteistyökumppaneiksi mm. yrityksiä, julkishallinnon edustajia, tutkimusmaailman edustajia, harrastemaailman edustajia, seuroja ja yhdistyksiä.

Jatkossa ohjelmien kehittämiseen halutaan haastaa mukaan Keski-Suomen ammatillisen koulutuksen tuottajia mm. harjoittelijoiden, työssäoppimisen ja lopputyön laatijoiden osalta. Luontokoulu voi tarjota heille konkreettisia aiheita ja kohderyhmiä. Toiminnan vaikuttavuuden arviointiin halutaan mukaan yliopiston opettajankoulutuslaitos sekä varhaiskasvatuksen yksikkö.

Reittihankkeiden toteuttaminen ja rahoituksen hankkiminen yhteistyössä kyläseurojen kanssa on tulevaisuuden toimintaa samoin yrittäjäkohtaisten kehittämistarpeiden tukeminen. Samoin kunnan muiden edustavien luonto- ja ympäristökohteiden tuotteistaminen luontokoulun ohjelmajalkeiluiksi mm. Hyyppää, Kuusaankoski, Kapeenkoski, tekopohjvesi, Sarakallio, Tarvaalan punamultahaudat.

8. RAPORTIN LIITEAINEISTO

Liite 2. Markkinoinnin kuntokartoitus

Liite 3. Liiketoimintasuunnitelma

Liite 4. Projektiesite

Liite 5. Palveluesite

Liite 6. Ohjausryhmän arvio hankkeen toteuttamisesta

Liite 7. Keski-Suomen ympäristökeskuksen ylitarkastajan Anna-Liisa Kiiskisen arvio projektin toteutumisesta

Laukaan luontokouluprojektin puolesta
Laukaassa 23.10.2001

Eija Syrjälä, luontokoulun projektipäällikkö